

ДО ПИТАННЯ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У роботі розмежовано поняття якості, ефективності та результативності менеджменту. Виокремлено основні складові ефективності менеджменту за сучасних умов господарювання. Досліджено існуючі підходи до оцінювання ефективності менеджменту.

Ключові слова: ефективність менеджменту, управління, оцінювання менеджменту.

Abstract

The article highlights the concepts of quality, efficiency, and effectiveness of management. The components of management efficiency are described. Some of the existing methods of evaluating the effectiveness of management are listed.

Keywords: efficiency of management, management, management evaluation.

Вступ

На сучасному етапі економічного розвитку менеджмент, а саме його якість, став одним з ключових передумов успішного функціонування будь-якої організації. Науково обґрунтована та якісно сформована система менеджменту дозволяє набувати якісних конкурентних переваг порівняно з іншими суб'єктами підприємництва.

Однак у мінливому середовищі господарювання навіть успішно діюча система менеджменту у певний момент часу може виявитися непридатною для ефективного функціонування. Саме з метою діагностики на відповідність всезростаючим вимогам ринку доцільно здійснювати її систематичне оцінювання з подальшим удосконаленням. Відповідно, формування ефективної системи менеджменту вимагає застосування адекватного підходу до її оцінювання, що дозволить виявити проблемні місця та прогалини в системі управління з подальшим їх усуненням та підвищенням ефективності господарювання підприємства в перспективі.

Результати дослідження

«Ефективність» в менеджменті – це одне з найбільш часто використовуваних понять, що є досить складним і багатоаспектним. Завдання щодо розуміння сутності та змісту ефективності значно ускладнюється паралельним оперуванням в теорії та практиці менеджменту поняттями якості та результативності.

За результатами дослідження існуючих напрацювань в теорії та практиці управління, можна зазначити, що результативність менеджменту характеризує, наскільки тією чи іншою мірою кінцеві результати відповідають поставленій меті. Водночас якість менеджменту – це характеристика, яка відрізняє управління у різних організаціях. Ефективність менеджменту є соціально-економічною категорією, що відображає рівень результативності управлінської діяльності щодо реалізації мети управління [1–3].

Ефективність менеджменту є комплексним поняттям, що поєднує у складному взаємозв'язку економічну, організаційну та соціальну ефективності. Економічна ефективність виражається показниками, які відображають результати господарської діяльності (прибуток, рентабельність тощо) та функціонування системи менеджменту. Організаційна складова відображає характеристики організаційної структури, якість управлінських рішень, організаційні зміни. Водночас до соціальної ефективності можна віднести поліпшення умов праці, підвищення соціальної активності колективу, соціально-психологічний клімат у колективі тощо [1; 4].

На даний момент визначення ефективності управління та критеріїв оцінювання цього поняття є одним з пріоритетних напрямків сучасних наукових досліджень.

При оцінюванні ефективності системи менеджменту виокремлюються як кількісні, так і якісні показники. Щодо якісних показників, то один з найбільш часто використовуваних – це здатність керівника досягати конкретних результатів. Цей критерій передбачає також оцінювання ефективності роботи і підлеглих, однак такий підхід стикається з проблемою суб'єктивності судження. До якісних критеріїв оцінювання також можна віднести і зв'язок працівників з окресленими завданнями.

Кількісні показники зазвичай характеризують економічну ефективність, тобто відображають результати основної діяльності підприємства. Зазначимо, що кількісні показники мають бути інтерпретовані відповідно досліджуваного явища і водночас повинні забезпечувати можливість переведення якісних вимірників у кількісні [4].

В науковій літературі з економіки та управління висвітлено різні підходи до оцінювання ефективності менеджменту. Зазначимо, що результатом діяльності менеджменту є управлінське рішення, що є нематеріальним продуктом і тому виникає складність його оцінювання. Однак, оскільки прийняті менеджером рішення мають прямий вплив на виробничу (основну діяльність) суб'єкту господарювання, то оцінювання ефективності менеджменту необхідно здійснювати у тісному зв'язку з економічними показниками, а також з рівнем витрат на управління у співвідношенні із загальними витратами виробництва [4].

Водночас, варто зауважити, що серед науковців сформувався одностайна думка щодо загального показника економічної ефективності управлінської праці – ефективність як співвідношення результату (ефекту) до витрат. Водночас і досі не існує єдиного підходу щодо формування системи оцінювання ефективності менеджменту як за критеріями оцінювання, так і показниками в межах конкретної методики.

Відповідно в розрізі нашого дослідження проаналізовано досить різнобічні підходи науковців щодо розв'язання науково-методичної проблеми оцінювання ефективності менеджменту.

Метод індексної оцінки, запропонований Е. Борисовою [5], передбачає застосування індексів з метою порівняння досліджуваних показників за проектною та фактичною структурами. За даним методом індекс ефективності менеджменту виглядає наступним чином:

$$E = P + (1 - K), \quad (1)$$

де P – середній індекс результативності управлінської праці; K – середній індекс економічності управлінської праці.

При цьому:

$$P = \sum_{i=1}^4 P_i - 4/4, \quad (2)$$

$$K = \sum_{i=1}^4 K_i - 4/4, \quad (3)$$

де P_i та K_i – часткові індекси результативності та економічності управлінської праці [3].

Наведений підхід до оцінювання не дає прямої оцінки ефективності менеджменту, оскільки не визначається конкретний вплив управління на результати діяльності [4].

Стремядін В. [6] пропонує враховувати такі чинники формування прибутку як капітал, працю та управління. Автор зазначає, що об'єднуючим елементом є управління, яке таким чином впливає на прибуток. Формула, запропонована дослідником, має такий вигляд:

$$\Pi = Pk + Pl + Pm, \quad (4)$$

де Π – прибуток підприємства за рік; Pk - частина прибутку як віддача капіталу (рентабельність капіталу); Pl - частина прибутку як віддача праці (ефективність праці); Pm - частину прибутку як віддача менеджменту (ефективність управління).

Автор робить припущення, що віддача капіталу і праці відповідає банківському відсотку на капітал і таким чином Pm розраховується за формулою [6]:

$$Pm = \Pi - \frac{r}{100} \cdot (K + L), \quad (5)$$

де K – вартість капіталу, тис. грн; L – вартість праці, тис. грн; r – річний банківський відсоток, %.

Як зазначає автор, за таким підходом можна виокремити новий показник - менеджментовіддача, що можна використовувати для оцінювання діяльності менеджерів будь-якого підприємства і зіставляти їх ефективність.

Пропонуємо розглянути модель оцінювання ефективності реалізації функцій менеджменту, розроблену А. Тендюк та Л. Стижеус, опираючись на функціональну модель оцінки менеджменту Д. Маслова, П. Ватсона та Н. Чилиши.

Кількісну оцінку менеджменту автори пропонують проводити за системою показників функції планування за різними напрямками, ефективності організаційних процесів, реалізації функції «мотивація» та функції «контроль». Оцінювання системи цих показників здійснюється співробітниками підприємства вищого рівня управління шляхом виставлення відповідних балів. За результатами дослідження персоналом формується оцінка ефективності менеджменту підприємства відповідно до виконуваних основних функцій. Дана оцінка може приймати максимально значення 80, що і порівнюється з фактично отриманим оціночним значенням. За результатами оцінювання проводиться аналіз отриманих даних, визначаються слабкі місця, причини відхилення і окреслюються основні напрямки для покращення [7–8].

У науковій праці «Оцінка ефективності праці менеджерів різних рівнів» А. Лизанець пропонує оцінювати менеджмент за такими параметрами як організаційна ефективність (оптимальність системи управління, керованість підприємства, якість виконання управлінських функцій, виконання управлінських рішень та ін.), соціальна ефективність (плинність кадрів, морально-психологічний клімат у колективі та ін.), економічна ефективність (прибуток, обсяг реалізації продукції, економічність апарату управління та ін.) [9–10].

Вартим уваги є підхід В. Кострикіна, який пропонує оцінювати ефективність менеджерів на основі аналізу особистісних характеристик, які об'єднані в наступні блоки якостей управлінця: емоційно-вольові, моральні, управлінські, комунікативні, інтелектуальні, ділові. Автор зазначає, що оцінювання здійснюється експертним шляхом і дозволяє визначити успішність керівної команди [10–11].

Розглянемо підхід, розроблений О. Огарковим [12], за яким автор пропонує оцінювати за певними параметрами три об'єкти, а саме: місію, цілі об'єкту управління та цілі суб'єкта управління. Автор зазначає, що виходячи з оцінювання цих складових ефективності управління, можна визначити рівень загальної ефективності [12–13]:

$$E_{\text{заг.}} = E_{\text{зовн.}} \cdot E_{\text{внутр.}} \quad (6)$$

де $E_{\text{заг.}}$ – рівень загальної ефективності управління; $E_{\text{зовн.}}$ – рівень зовнішньої ефективності управління (ступінь використання ринкових можливостей); $E_{\text{внутр.}}$ – рівень внутрішньої ефективності управління (ступінь використання внутрішніх можливостей підприємства).

Висновки

Підсумувавши, можна зазначити, що в сучасній теорії та практиці оцінювання ефективності менеджменту представлені досить різнобічні підходи науковців до вирішення відповідного завдання: зіставлення кінцевих результатів діяльності з витратами на управління; експертне та якісне оцінювання обраної системи показників; розрахунок показників, що безпосередньо характеризують процес управління; як аналіз особистісних характеристик менеджерів; визначення менеджментовіддачі; як реалізації окремих функцій менеджменту; розрахунок індексів та інтегральних показників ефективності; методи, що базуються на використанні інструментів факторного аналізу, математичного моделювання тощо.

Однак і досі не існує загальноприйнятого єдиного підходу, який би у повному обсязі оцінював ефективність менеджменту, тому дослідження у цій області є актуальними і відповідають потребам ринкової економіки. До того ж, аналіз менеджменту на даний момент повинен мати перспективний характер, а не лише оцінювати теперішній стан підприємства [14].

Оцінювання ефективності системи менеджменту будь-якої організації має важливе значення, оскільки дозволяє не тільки оцінити ефективність управління підприємством, проаналізувавши

синергічний ефект взаємодії структурних підрозділів та різних напрямків діяльності, але й дозволяє визначитись із стратегією розвитку, розробити стратегічний план дій на перспективу, визначити результативність використання усіх видів ресурсів тощо.

Вибір підходу до оцінювання ефективності менеджменту, на нашу думку, повинен мати ситуаційний характер, враховуючи поточні та стратегічні завдання, ресурсні можливості та часові обмеження, рівень об'єктивності та достовірність результатів оцінювання відповідного підходу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Тендюк А. О., Васильківський С. М. Методичні підходи до оцінки результативності, якості та ефективності системи менеджменту підприємства. Економічні науки. Сер. : Економіка та менеджмент. 2013. Вип. 10. С. 225-232.
2. Амосов О.Ю. Фермерство як форма підприємництва в аграрній сфері. Агросвіт. №23. 2012. С. 33-36.
3. Причепя І. В., Маріянюк А. А. Проблеми оцінювання ефективності менеджменту на підприємстві. Економічний простір. 2014. № 86. С. 196-205. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/escpro_2014_86_21 (дата звернення: 02.03. 2021).
4. Проненко Т. Є. Ефективність прийняття й оцінки управлінських рішень у системі менеджменту. Агросвіт. 2016. № 10. С. 53-55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2016_10_9 (дата звернення: 02.03. 2021).
5. Борисова Е., Повинкова П., Стребел. П. Управление трудовыми ресурсами: учебное пособие. Москва, 2002. 412 с.
6. Стремлядин В.М. Оцінка ефективності менеджменту в процесі досягнення кінцевих результатів підприємства в процесі інтеграції. Інноваційна економіка. 2016. № 5-6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2016_5-6_19 (дата звернення: 01.03. 2021).
7. Бойко О. В., Василик Н. М., Вахович І. М. та ін. Управлінський аналіз : навч. посібн. / за заг. ред. д.е.н., проф. 3. В.Герасимчук. Луцьк : РВВ Луцького НТУ. 2016. 1002 с.
8. Тендюк А. О., Стрижеус Л. В. Оцінка ефективності реалізації функцій менеджменту на підприємстві. Економічні науки. Серія : Економіка та менеджмент. 2017. Вип. 14. С. 290-300. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/escnem_2017_14_36 (дата звернення: 01.03. 2021).
9. Лизанець А. Г., Бисага С. В. Оцінка ефективності праці менеджерів різних рівнів. Науковий вісн. НЛТУ України. 2008. № 19. С. 288–293.
10. Шуляк С. О., Баштова Н. А. Оцінка ефективності менеджменту організації: сучасні підходи та методики. Гілея: науковий вісник. 2019. Вип. 140(2). С. 112-116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2019_140%282%29__26 (дата звернення: 02.03. 2021).
11. Кострикін О. В. Проблеми самоактуалізації сучасного керівника. Актуальні проблеми психології: Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка, В. Д. Потапової. Т. XV, част. 1. Київ. 2008. С. 381-388.
12. Огарков А.А. Эффективность: как ее измерить, оценить и достичь. URL: <http://sdo.elitarium.ru/jeffektivnost-sposobuopredelenija-pokazateli-upravlenie-harakteristiki-ocenka-rezultat> (дата звернення: 02.03. 2021).
13. Кунаев А. Ю. Основні підходи до оцінювання ефективності менеджменту промислового підприємства. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки. 2015. Вип. 14(2). С. 100-104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2015_14%282%29__29 (дата звернення: 31.02. 2021).
14. Брадул О. М. Елементи системи ефективного менеджменту корпорацій: оцінка та аналіз. Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. 2010. Вип. 7(1). С. 166-176. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2010_7%281%29__21 (дата звернення: 01.03. 2021).

Лесько Олександр Йосипович - канд. екон. наук, професор, завідувач кафедри економіки підприємства та виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, email : lesko@vntu.edu.ua.

Причепя Ірина Валеріївна – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства та виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, email : prychepa.iryuna@gmail.com.

Соломонюк Ірина Леонідівна – студентка групи МВКД-166, факультету менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, e-mail: fm.3mo16.solomonuik@gmail.com.

Lesko Oleksandr Y. – Ph.D. (Econ.), Professor, Head of the Department of Economic Enterprise and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Prychepa Iryna V. – Ph.D. (Econ.), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economic Enterprise and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Solomoniuk Iryna L. – student, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, e-mail: fm.3mo16.solomonuik@gmail.com.